

end jeg, at Sakramenternes Administration og Forvaltning alle Dage har været undergivet Forandringer. Vel har der i de forskellige Kirkesamfund været fastsat visse Love og Anordninger for Sakramenternes Forvaltning, men alle disse Love og Anordninger har, som alt andet Menneskeværk, maattet tage Hensyn til Tidens Lov, og derfor er de atter og atter i Kirkehistoriens Løb blevet ændret i Overensstemmelse hermed. Det skulde jeg mene, at det ærede Medlem er fortrolig med, vel i højere Grad, end jeg er det. Og saa vil jeg gerne spørge det ærede Medlem, naar han nu retter den før nævnte Bebrejdelse mod Pastor Rørdam, om han saa dog ikke tror, at til Trods for de vekslende Daabsformer, der er benyttet gennem Tiderne, har Daaben altid været udført under de samme Forudsætninger. Det skulde jeg mene. Det ærede Medlem ved ogsaa bedre end jeg, at der indenfor de evangelisk-lutherske Landes Kirkesamfund er forskellige Daabsformer. Vi har en Daabsform, i Sverige har de en anden, og i andre luthersk-protestantiske Lande har de andre Former. Maa jeg saa spørge det ærede Medlem, om han da ikke tror, at en evangelisk-luthersk Daab under disse fra Kirkesamfund til Kirkesamfund vekslende Former er udført under de samme Forudsætninger? Ved Daabsformen rører man nemlig ikke ved det væsentlige, ved det, man døber paa, ved selve *Trosbekendelsen*, og det har Pastor Rørdam absolut heller ikke gjort; han har tværtimod overfor en Præst i den danske Folkekirke her i København taget afgjort Astand fra at ændre ved Daabsbekendelsen. Nej, det, det gælder om ved Daabsformen, er dog til syvende og sidst at bringe den i Overensstemmelse med det, jeg før kaldte den stille Magt, det kristne Lægfolks inderste Tankegang, og det har man i Kirken ogsaa alle Dage gjort. Her gælder det samme — det er ganske vist paa et andet Omraade, men jeg er kommet til at tænke paa det i denne Forbindelse —, som Nille siger overfor Jeppe: Der staar vel i Rituallet, at du skal være din Mand hørig og lydig, men derimod staar der i dit Fæstebrev, som er nyere end Rituallet, at du skal holde din Gaard ved lige og svare din Landgilde. Det, som denne jævne Bondekone — saaledes vil jeg tillade mig at opfatte hende — lægger Vægten paa, er det, som er nyere; det er det, der ligger hendes inderste Tankegang allernærmest. Nej, der kan meget vel, og ikke mindst i de evangelisk-lutherske Kirkesamfund, opstaa divergerende Meninger om det, der hører til Kirkevæsenets Bogstav, saadant noget som Altærbogen, Rituallet, Gudstjene-

stens Ordning o. s. v., og det kan stedse blive nødvendigt at bringe alt dette i Samklang med, hvad der efterhaanden i Tidens Løb er erkendt at være fuldkommere opfattet eller at have fundet et værdigere Udtryk end det, man hidtil har anvendt. Friheden og Retten hertil er en nødvendig Betingelse for Reformationens Retsmæssighed, ligesom den er en af Reformationens allervæsentligste Grundsætninger. Jeg er ikke i Tvivl om, at det ærede Medlem Hr. J. Oskar Andersen maa være i højeste Grad fortrolig hermed. Og jeg betænker mig ikke paa at sige, at den Protestant eller den Kirkeorganisation, der ikke vil erkende denne Rettighed, er ikke i Samfølelse med det, der er Livsnerven i vort Trossamfunds inderste Væsen. En saadan Protestant, der altsaa vil begrænse denne Frihed, vil let blive stillet i den Situation, at han maa fornægte Samvittighedsfriheden, og jeg ser ikke rettere end, at den højtærede Kirkeminister ved sin Afgørelse i Ryslingesagen har stillet sig selv i denne Situation. Det er en haard Anklage, men den er ikke for haard, og jeg kan godt forstaa, at den højtærede Minister meget ønsker at komme ud af denne Situation.

Reformationen havde vel sine Mangler, og Reformatorerne var Mennesker ligesom alle vi andre. Vor Tids Mennesker, selv de lærdeste iblandt os, er — dette være sagt uden nogen som helst Forklejnelse af det ærede Medlem Hr. J. Oskar Andersen — ikke klogere, end Reformatorerne var det, og vel endnu mindre bedre, end de var, men Tiderne er andre, og Tiderne har lært os et og andet, som Reformatorerne ikke vidste og ikke kunde se, fordi de maatte se alt igennem deres Tids Brillen. Derfor er Reformationen og de Kirkesamfund, der er udgaaet derfra, ikke at opfatte som noget færdigt, noget afsluttet. Om i noget Forhold i Livet saa gælder der her: aldrig færdig, altid paa Vej. Reformationen er først og fremmest en Bevægelse, noget levende, der vokser, og alle de, i hvem det religiøse Liv har fæstnet sig under Indfyldelse af Reformationens Aand, vil derfor føle det religiøse i sig som en Tilstand, en Vækst, hvorunder Mennesket ligesom den levende Plante paa een Gang er modtagende og skabende, paa een Gang er bunden og fri, ja, jo stærkere det binder, des friere det gør. Dette er ikke en Selvmodsigelse, det er heller ikke en Dobbeltthed, som deler Mennesket og faar det til aandeligt talt at falde fra hinanden, men det er et Sammenspil af to Kræfter, som paa een Gang giver indre Spænding, Udvikling og Rigdom. Og derfor, siger jeg, maa vor Folkekirkes